

41. De intelligentie van honden

Statistieken zijn als mini rokjes: ze brengen je op ideeën maar ze verbergen de essentie.

“Hij had een blauw oog, een bloedneus en een schram op zijn arm en hij was dood ook”. (Urbanus)

Toen ik meer dan een halve eeuw geleden geleidelijk evolueerde van hondenverzorger en speelkameraad naar geïnteresseerde in hondengedrag was één van de eerste dingen die mij opvielen dat wanneer er iets niet ging zoals mensen het wilden men zelden bij zichzelf zocht maar praktisch altijd bij de hond. Regelmatig was de hond niet slim genoeg!?

Ik herinner mij een voorval waar iemand op de club waar ik toen regelmatig vertoefde bij iets dat niet lukte tegen zijn hond “Loempe” zei. Dat is geen mooi Nederlands maar hij vond zijn hond dom. Ik hoorde dat en zei “Bent ge weer tegen u zelf aan het praten”. In een opwelling zei ik wat ik eigenlijk moest denken. Mijn gevoel zat goed, de hond was niet dom maar de geleider deed niet het juiste.

Maar let op! Dat is meer dan 50 jaar geleden. Alleen volwassenen hadden toen het recht tot praten en kinderen mochten zeker geen kritiek hebben. Ik moest zwijgen, zien en leren en dat deed ik. Anders mocht ik niet meer komen maar het stond vast dat ik zou uitzoeken of honden inderdaad slim of dom konden zijn.

Nu zoveel jaren later ben ik daar al lang van overtuigd. Ik ben er echter evenzeer van overtuigd dat het verstandelijk vermogen dat een hond als basis heeft nooit te klein is om op een verantwoorde manier met ons mensen samen te leven. Tal van invloeden zijn veel belangrijker. Ook om aan hondensport te doen. We moeten aanvaarden dat we honden wel met een raket in een baan om de maan kunnen sturen maar niet in een raket die ze zelf gemaakt hebben. Voor de meeste hondeneigenaars zou een raket maken ook onmogelijk zijn. Een raket maken verlangen ze van hun hond dan ook niet maar wat ze wel verlangen is vaak ook onmogelijk. Nochtans is op een goede manier met een hond omgaan niet uitzonderlijk moeilijk.

Dat begint al vroeg en wil o.a. zeggen dat bij een geboorte een pup nog niet weet dat hij gedomesticeerd is. Daar kan dus al zeer veel mislopen wat later intelligentie genoemd wordt. Ik ben overtuigd dat een betere omschrijving prestatiegeschiktheid is. Ook als kind zag ik al op de club (die ik eerder vernoemde, waar de persoon die dacht dat hij hondentrainer was en zijn hond dom) dat echt dom zijn en fanatiek gewoon gemakkelijker is. Fundamentalist zijn is een vorm van overspronggedrag maar let op, ook mensen met een hoog I.Q kunnen zeer domme dingen zeggen en doen.

Waar we rekening moeten mee houden is dat domesticatie het terugvallen van honden op hun instinct in belangrijke mate heeft teruggedreven. Het is echter geen verworvenheid, het is niet zoals een rots. Of het nu warm of koud is, het blijft een rots. Dat geldt niet voor een blok ijs en bij honden werkt de combinatie verworven of geleerd gedrag in relatie met instinct eerder zoals bij ijs, onder invloed dus. Uiteraard niet zoals bij ijs waar alleen warmte nodig is om het te laten smelten maar door zeer veel invloeden die de zogenaamde intelligentie van honden beïnvloeden.

Over welke hond gaat het trouwens?

Hond, is dat een wilde hond, rashond, gedomesticeerde hond, huishond, gezelschapshond, werkhond, therapiehond, hulphond, straathond, aardhond of Fell terriër, waakhond, verdedigingshond, politiehond, geleidehond, waterhond, herdershond, trekhond, sledehond, laboratoriumhond, consumptiehond, fokhond, tentoonstellingshond, gebruikshond, bastaardhond, zwerfhond, verwilderde hond ...

En dan zijn er nog mensen, voornamelijk wetenschappers, die willen weten wie het grootste I.Q heeft. De hond of zijn voorvader de wolf?

Wat er +/- 15000 jaar geleden bij het vermoedelijke domesticeren van wolven naar honden juist gebeurd is weten we natuurlijke niet. Vermoedelijk was er tussen sommige mensen en wolven minder angst, veel meer respect en ook nieuwsgierigheid. Trouwens op plaatsen waar de wolf veel minder bejaagd en dus niet geselecteerd is, is dat nog zo. Denk maar aan Elsmeer eiland.

Hoe dan ook, na de domesticatie is er een symbiotische relatie ontstaan tussen mens en hond, en dat verstandig zijn voor een hond belangrijk is blijkt uit het feit dat hij de mens tamelijk eenvoudig als leider aanvaard. Terwijl hij als hond meestal sneller is, beter hoort, ruikt en ziet.

Uiteraard is slimmer zijn niet de enige voorwaarde om leider te zijn van de roedel. Het is meer dan waarschijnlijk de voornaamste reden maar er zijn er nog vele, uitstraling bijvoorbeeld. Iedereen kent wel een kleine hond die baas is over een veel grotere hond. Die kleine hond imponeert niet door zijn afmeting, wel door zijn uitstraling.

Het is nu "in" om als mens tegenover een hond niet bazig te zijn maar voor een stuk is dat illusie. Zelfs iemand die hoopt dat een hond wel democratie en inspraak kent is toch altijd een beetje leider. Eén van de taken die een hond als zeer typisch voor een leider ziet is onrechtstreeks voor eten zorgen en er zijn weinig honden die verstandig genoeg zijn om zelf naar de supermarkt te gaan.

Trouwens dat verstandig zijn van ons mensen is voor een stuk perceptie. Het is juist dat wij fietsen, auto's en zelfs raketten kunnen maken en honden niet, ook al zouden ze dat

willen maar daar tegenover staat bvb dat zij zich veel beter kunnen oriënteren en navigeren. Tenminste zonder hulpmiddelen zoals een kompas of G.P.S maar dat kunnen honden niet maken en mensen dan weer wel.

Het domesticeren van honden heeft voor een verandering gezorgd, niet alleen geestelijk maar ook lichamelijk. Het aanpassingsvermogen en de vaardigheden van de verschillende rassen die we gecreëerd hebben maakt het uitzoeken van wat slimmer is, de huishond of de wolf absoluut onmogelijk.

Men kan honden geen I.Q test laten afleggen en gelukkig maar. Bij mensen doet men het wel en ook daar is er veel discussie over. Dat er voor sommige beroepen bvb meer intelligentie nodig is dan voor andere staat vast maar ook daar zijn vele andere zaken belangrijk. Tenslotte is het een meting net zoals men het gewicht weegt en de lengte meet. Maar iemand van 2 meter en 30 cm is niet automatisch een goede basketballer. Er is o.a. ook balgevoel voor nodig.

Zo ken ik iemand die een I.Q heeft waar ik heel mijn familie voor nodig heb en hij is nog vrij handig ook maar toen ik bij de verbouwing van onze kantine een nagel aangaf die hij gewoon door een houten lat in de muur moest hameren zei hij "Dat is een nagel voor de muur achter ons". De punt wees namelijk naar hem. Toen ik hem zei dat ge een nagel gewoon kunt omdraaien was hij echt verbaasd. Hij kon wel elk bot dat een hond heeft met de Latijnse naam opnoemen!

Als hobby deed hij hondensport, namelijk schapendrijven en hij verloor telkens tegen iemand die maar twee woorden zonder fouten kon schrijven, zijn voor - en zijn achternaam.

Als het dus gaat over slim, sluw, listig, clever (schrand), verstandig of pienter om bvb in de natuur te overleven, scoort de wolf beter. Als het gaat om door zielig te kijken ons een stukje worst af te bedelen heeft een Labrador veel voorsprong. In ieder geval kunnen weinig mensen een worst helemaal zelf opeten terwijl een hond zielig zit te kijken zonder er een soort van schuldgevoel aan over te houden en moet je om iemand te beïnvloeden ook niet een beetje slim zijn.

Dat ik in dit voorbeeld de Labrador noem wil niet zeggen dat alleen Labradors bedelen. Ik wil er alleen op wijzen dat de mogelijkheid zich aan te passen vaak meer rastypisch is dan intelligentie en trouwens intelligentie is meer afhankelijk van het individu dan van het ras. Men moet echter al zeer deskundig zijn in hondengedrag om het verschil te zien in rastypische kenmerken en intelligentie. Wat wij mensen bij dieren meestal uitzonderlijk slim noemen is vooruit denken. Dus niet zoals eekhoorns in de zomer nootjes verstopten voor de winter, dat is instinct.

Maar echt vooruit denken zoals ik Bie zag doen. Bie was een rasloze hond(een leuke mix) van iemand die ik goed kende en die ook twee rashonden had. Bruce was een gigantische Kaukasische herder en Atman was een Lakense herder. Beide waren reu, gesteriliseerd en veel groter en sterker dan Bie. Wanneer Rita aan haar drie honden een knook gaf had Bruce de gewoonte het bot van Bie, die veel kleiner was, in te pikken maar Bie was duidelijk slimmer. Na een tijdje liep ze opgewonden naar de andere kant van het huis, aan de poort en begon daar te blaffen, net alsof er iemand was. Dat was niet zo maar onmiddellijk kwamen Atman en Bruce mee blaffen om het grondgebied te verdedigen. Wanneer die twee daar goed mee bezig waren liep Bie stilletjes terug de tuin in om haar door Bruce gestolen been rustig af te knabbelen.

Is dat slim of sluw? Het is in ieder geval vooruit denken, een vorm van redeneren dus. Het is individualistisch, geen roedel denken dus en het maakte Bie niet gemakkelijker trainbaar. Als we Bie iets wilde leren wat niet direct in haar voordeel leek duurde het ook veel langer voor ze het kon dan wanneer ze er direct profijt van had. Afhankelijk van hoe het haar uitkwam leek ze soms hoogbegaafd en op andere momenten zwakbegaafd. Wat ze zeker had was de gave ook mensen die niet veel om honden gaven om haar vinger te winden. Het leek wel zo dat wanneer het haar uitkwam ze niet in een subjectieve zelfwereld leefde maar zich zeer goed kon aanpassen aan onze menselijke leefwereld.

Voor honden is er de roedel, voor mensen de familie. Dat lijkt soms hetzelfde maar het verschil is zeer groot. Honden zoals Bie lijken dat verschil kleiner te maken. Dat is uiteraard niet echt zo. Honden kennen wel een vorm van bedrog, echte oplichters vinden we voorlopig alleen bij mensen. Laten we honden zoals Bie een beetje egocentrisch noemen en ik geloof ook dat het door dat soort gedrag is dat veel mensen honden gaan antropoformiseren, wat fout is.

Door ons hoog ontwikkeld verstand kunnen normale mensen driften en impulsen beter onder controle houden. Zelfs instincten zijn voor volwassen mensen beter te kanaliseren dan voor honden. Neem als voorbeeld schrikken. Dat is een emotie die zowel de mens als hond heeft. Als een mens schrikt is de kans klein dat hij daardoor de straat opvlucht en onder een auto terecht komt. Bij een hond is de kans in verhouding veel groter.

Honden leren ook na instinctieve handelingen maar uit ervaring bij mensen is dat plastisch. Die kunnen zich dat voorstellen. Ze kunnen niet voorkomen dat ze schrikken, wel wat de gevolgen zijn van wild vluchten en dat heeft bij honden niet met hun intelligentie te maken. Achter instinct zit geen wetenschap, het is een onbewust handelen. Voorgeprogrammeerd op een bepaalde gebeurtenis vind ik een vrij goede omschrijving, iets dat een hond niet moet leren.

Maar de vraag is, hoe intelligent is instinct? Zeker is dat het voor een hond een belangrijkere plaats inneemt dan voor de mens. Sommige wetenschappers zijn zelfs de

overtuiging toegedaan dat instinct bij mensen niet meer bestaat. Ikzelf ben het daar absoluut niet mee eens. Wel ben ik blij dat niet alles wat beweegt eten zou kunnen zijn, zoals dat voor pups wel is en dat bij normale mensen, niet zoals bij een hond, bepaalde driften zo hoog kunnen oplopen dat slim of dom zijn niet meer telt.

Vanaf een bepaald niveau heerst er willekeur en neemt instinct over. Dat is de fase die wij "rood" noemen en ook daar heeft intelligentie geen invloed over wat slim of dom is bij een hond. daar hebben verschillende geleiders andere meningen over, zeker als instinct ook invloed heeft. Ik ga drie voorbeelden aanhalen van Border collies die vrij algemeen beschouwd worden als vrij slimme honden.

Het eerste verhaal betreft een prachtige teef die alleen gezelschapshond moest zijn bij jong gepensioneerde mensen die welstellende waren en veel tijd hadden. Hun enige dochter was al enkele jaren het huis uit en veel tijd werd dan ook voor de Border collie uitgetrokken. Zeer veel gewandeld langs waar de Border collie wou! Immers volgens deze mensen was zij zo slim dat ze bepaalde waar en wanneer gewandeld werd. Ik was er per toeval getuige van wanneer ze op pension gebracht werd omdat het koppel op reis ging met het vliegtuig en waar de teef niet mee kon.

Ze betaalden extra pensiongeld en vroegen aan de uitbaatster van het pension om ze apart binnen te houden en ze absoluut niet bij gewone honden te laten en al zeker geen hondenvoer te geven. Volgens mij is het een gewone wit - zwarte Border collie, zeer mooi maar ook onvoorstelbaar verwent met de allure van een diva.

Het tweede verhaal betreft een Border collie die hondensport deed, te weten gehoorzaamheid. Daar waren zo ongeveer alle instincten zo goed mogelijk beknot, sommige gelukkig gekanaliseerd. Deze hond werd door vriend en vijand beschouwt als zéér slim omdat hij regelmatig een wedstrijd won. Bij de derde hond die ook wedstrijden deed, schapendrijven dan, waren de instincten nog duidelijk aanwezig. Zelfs zo dat wat de schapen deden en de instinctieve reactie die daarop volgde soms voorrang had op het bevel dat de herder gegeven had. Ook deze hond werd als uitzonderlijk slim gezien door zijn prestaties.

De beoordeling of een hond slim is of niet hangt dus in grote mate af van datgene wat de baas verlangt en zelfs hondenkenners houden geen rekening met instincten, laat staan met dwangmatige instincten die dus op zich geen zin meer hebben. Ook erfcoördinaten genoemd. Die zijn dus evolutionair aanwezig.

Een ter discussie staand voorbeeld daarvan is het enkel malen ronddraaien voor een hond gaat liggen op zijn dekentje of in zijn mand. Volgens Charles Darwin, toch niet de eerste de beste en Desmond Morris, ook wetenschapper, was dat een overblijfsel van hun wilde voorouder de wolf die dat zou gedaan hebben om het gras plat te drukken. Maar omdat ze

het toch nog doen en in onze living geen gras groeit is het geen gebrek aan gezond verstand maar een erfcoördinaat.

Echter Kurte Köning die hondenfokker was geloofde dat zo maar niet, deed met allerlei dieren proeven waaronder wolven en honden en ontdekte dat dieren wanneer ze langer gelopen hadden ze ook langer rondjes draaiden. Hij was er dus van overtuigd dat het te maken had met het in de juiste houding brengen van de wervelkolom.

Mijn idee hierover is dat dit een mooi voorbeeld is van het verschil tussen boeiend en belangrijk en dat een hond die rondjes draait op het vast tapijt voor hij gaat liggen niet gewoon dom is.

Ook hier speelt voor een stuk weer dat soms onbewust superieur gevoel dat mensen veelal hebben en hun logica. Mensen willen alles verklaren maar hondengedrag is niet altijd te verklaren. Intuïtie bvb is soms voor honden heel goed te begrijpen maar voor mensen niet te verklaren. Zo is verstandig zijn een typische menselijke term die wel op sommige mensen van toepassing is maar eigenlijk niet op honden en juist mensen die het niet zijn verlangen het van hun hond.

Een voorbeeld: "Hij weet toch dat als hij in huis poept ik dan kwaad wordt. Waarom doet hij dat dan?". Dit is een voorbeeld van menselijk denken maar voor een hond ver boven zijn peil van denken en redeneren. Nog een verschil, bij honden zijn ook geen nerds, jammer genoeg wel warhoofden. Die zijn er bij mensen spijtig genoeg ook. Spijtig genoeg zijn er ook echte misvattingen, zeer veel zelfs als het over honden gaat.

Bvb **moedig**. Een kleine hond die in een hol kruipt waar een das in zit, dat noemen wij mensen moedig of onverschrokken maar eigenlijk is dat niet juist. Geen enkele wilde hond zou zoiets doen. Het verschil is, die zijn door de natuur geselecteerd en zo "verstandig" om zoiets niet te doen. Het hondje dat het wel doet is door ons mensen via selectief fokken zo gecreëerd dat hij dat wel doet en dus eigenlijk niet moedig, slim of dom maar gewoon gek. Dat is nog een stap verder dan onverstoortbaar. Dat is goed en iets waar meerdere rassen naar streven.

Bvb: Honden moeten niet bang zijn van auto's of er achteraan hollen. Dat heeft uiteraard ook met de afstamming en de gevoelige fase te maken. Ook iets dat zeer veel invloed heeft op het verstandelijk vermogen en wat dikwijls onderschat wordt. Wat niet onder - maar verkeerd wordt ingeschat zijn de grote verschillen tussen hond en mens en ook dat kan zeer veel invloed hebben op de werking van de hersenen.

Bvb **onderhandelen**. Voor mensen is het heel normaal meer te vragen dan datgene wat ze willen krijgen. Honden kennen dat niet. Dat is niet slim of dom, honden kunnen ook geen gevecht winnen zonder eraan deel te nemen. Mensen wel en die vinden dat heel slim.

Om bij wilde honden roedelleider te zijn moet je slim zijn maar niet automatisch de slimste. Dat kan iemand zijn die tevreden is met een plaats in de roedel en al de voordelen zonder de top verantwoordelijkheid. Een onderdeel zijn van de roedel is voor honden geen probleem, terwijl mensen ondergeschikt zijn veelal ervaren als een opgelegde plicht.

Ook in onze maatschappij heeft een hond een leider nodig maar dat moet geen roedelleider zijn. U moet echt niet aan bomen snuffelen en tegen struiken plassen. Met honden moet je ernstig omgaan, dat kan alleen door ze als hond te behandelen maar je mag zelf gewoon mens zijn en honden gelijkwaardig behandelen. Maar niet gelijkaardig! Laat ons niet vergeten dat de intelligentie bij honden dikwijls bepaald wordt aan de kunde die honden hebben om mensen te lezen. Vaak zonder dat die mensen weten dat ze signalen geven. Zeer vaak zijn het alleen de ogen.

Het is zeer verwarrend en moeilijk om slim en dom te onderscheiden. Neem nu in de psychiatrie, de mensen die wij gek noemen. Er zijn er bij die denken dat ze kunnen vliegen. Wel, een domme gek probeert van het dak naar de grond te vliegen en een slimme gek probeert van de grond naar het dak te vliegen.

Natuurlijk is dit maar een omschrijving om duidelijk te maken dat het niet eenvoudig is en dat om uit te zoeken of honden wel of niet verstandig zijn of hoe verstandig ze zijn er heel wat komt bij kijken en dat er veel ervaring bij nodig is om alleen al het gedrag van elke individuele hond te kunnen lezen.

Dat er een verschil bestaat in het intellectueel vermogen is zonder meer zo. Dat rastypische kenmerken een rol spelen ook maar dat ook karaktertrekken invloed hebben staat vast. Wat is karakter trouwens?

De aard, aanleg, eigenschap, eigenaardigheid, inslag (instelling), karaktereigenschap, karakteristiek, kenmerk, kwaliteit, kenmerkende trek; dierlijke eigenschap, natuurtocht (avontuurlijke geest), stigma, trek.

Ik geef deze opsomming omdat voor de meeste mensen het karakter eenvoudig goed of slecht is, in sommige gevallen raar. Maar het is veel meer en het heeft net zoals vele zaken invloed op intelligentie en dat er verschillen bestaan daar bestaat geen twijfel over. Het ligt in de menselijke aard dat te willen meten maar mede omdat er zoveel invloeden zijn kan dat niet bij honden door het afnemen van een I.Q. test. Er zijn nochtans al heel wat pogingen gedaan.

Vele daarvan heb ik bestudeerd en telkens kwam ik tot de vaststelling dat ze iets anders dan het intelligentie peil hadden bestudeerd. Bvb het doorzettingsvermogen of het onuitgesproken "waarom" dat honden kunnen hebben, niet uit protest maar om beter te

begrijpen. Niet genoeg of juist teveel met andere honden of mensen gespeeld. De hardheid van elk individu is anders en staat los van de intelligentie. De conditie die een hond heeft, het temperament, voeding, afgereageerd zijn, vermoeidheid, empathie of inlevingsvermogen.

Honden hebben van nature een sociaal brein maar in welke mate is dat ontwikkeld? Hoe verrijkt is een hond opgegroeid, door wie is hij opgeleid? Sommige honden begrijpen mensen zeer goed alleen niet wat ze zeggen. Ook perceptie is belangrijk. Mensen vinden een vos sluw! En een rat dan? Kippen zijn ook niet slim omdat ze wel een ei kunnen uitbroeden en mensen niet.

Wat mij in veel proeven ook opviel was dat nieuwsgierigheid niet kan uitgeschakeld worden maar dat nieuwsgierigheid verschillende niveaus heeft en dat aanleg zeker een belangrijke invloed heeft. Rassen of selectie trouwens ook. Het I.Q. kan niet gemeten worden en als er al zoiets als een soort aanvangsmogelijkheid bestaat, wat het ontwikkelen van de intelligentie betreft, dan is dat (zeker waar het samenleven met ons betreft) van zoveel zaken afhankelijk dat er volgens mij altijd genoeg aanvangsmateriaal aanwezig is.

Ik begon mijn verhaal meer dan 50 jaar geleden met de geleider die "loempe" zei tegen zijn hond. Die hond verkocht hij aan iemand in de club die dommer was dan hijzelf (zo werd aangenomen). Eén jaar later werd de nieuwe eigenaar clubkampioen met diezelfde hond en de commentaar van de eerste eigenaar was "Ja, maar die heeft daar het geduld voor". Ik zei niets, mijn I.Q. was nog hetzelfde maar ik was veel slimmer geworden en ik dacht "Het zal wel niet alleen geduld geweest zijn!".

Denis Steurs